

LIBRIS

We know
books

LEV TOLSTOI

Spovedanie

(Introducere la o operă netipărită)

Traducere din limba rusă de
JANINA IANOȘI

EUROPEANĂ
București, 2024

Cuprins

Prefață	7
Notă asupra ediției	29
SPOVEDANIE (Introducere la o operă netipărită).....	33
Anexă	167

SPOVEDANIE

(Introducere la o operă netipărită)

I

Am fost botezat și educat în credința creștină pravoslavnică. M-au învățat-o încă din copilărie și de-a lungul întregii mele adolescențe și tinereți. Când însă, la 18 ani, am părăsit anul doi al universității¹, nu mai credeam în nimic din cele ce mă învățaseră.

Judecând după unele amintiri, n-am crezut nicio dată în mod serios și am avut doar încredere în ceea ce mă învățau, în ceea ce mărturiseau în fața mea cei mari; dar și această încredere era foarte firavă.

Îmi aduc aminte că, pe când aveam unsprezece ani, un băiat, care a murit de mult, Volodenka M., și care învăța la gimnaziu, venind la noi într-o duminică,

¹ Din anul 1844 până în 1847, Tolstói a fost studentul Universității din Kazan – un an în cadrul Secției de Orientalistică a Facultății de Filosofie; și doi ani, la Facultatea de Științe Juridice. La ambele facultăți a avut nereușite la examene.

ne-a dezvăluit, ca pe o știre de ultimă oră, descoperirea făcută la gimnaziu. Descoperirea consta în faptul că Dumnezeu nu există, că toate câte ne învață pe noi sunt simple născoceli (se întâmpla asta în 1838). Îmi amintesc cât de mult i-a interesat pe frații mei mai mari această noutate și că m-au chemat să ne sfătuim. Îmi amintesc cum ne-a excitat pe noi toți această știre și că am luat-o drept cât se poate de interesantă și pe deplin posibilă.

Îmi mai amintesc și că, atunci când fratele meu mai mare, Dmitri, fiind la universitate, s-a dedicat, pe neașteptate, cu pasiunea specifică firii sale, credinței și a început să meargă pe la toate slujbele, să postească și să ducă o viață pură și morală, noi toți ceilalți, chiar și cei mai vârstnici, îl luam fără încetare în râs și-l poreclisem, nu mai știu de ce, Noe. Îmi amintesc că Musin-Pușkin, pe atunci episcop al Universității din Kazan, invitându-ne la el să dansăm, îl convingea cu ironie pe fratele meu, care refuza să vină, că însuși David dăntuise în fața templului. Eram, pe atunci, de acord cu toate aceste glume ale celor mai vârstnici, trăgând, pe baza lor, concluzia că trebuie să înveți catehismul, că trebuie să te duci la biserică, dar că toate acestea nu trebuie luate prea în serios. Și încă îmi mai aduc aminte că, foarte tânăr fiind, îl citeam pe Voltaire și că zeflemelele lui nu numai că nu mă indignau, ci chiar mă amuzau copios.

Desprinderea mea de credință s-a petrecut în mine așa cum s-a petrecut și se petrece ea acum la oamenii de tipul educației noastre. După cum am impresia, ea se petrece, în majoritatea cazurilor, în felul următor: oamenii trăiesc, așa cum trăiesc toți, și anume trăiesc în temeiul unor principii care nu numai că nu au nimic în comun cu religia ci, în cele mai multe cazuri, vin în contradicție cu aceasta; învățătura despre credință nu ia parte la viață, și în contactele cu ceilalți oameni n-ai niciodată prilejul să dai peste ea, iar în propria-ți viață nu ai niciodată prilejul s-o scoți la capăt cu ea; religia aceasta se mărturisește pe undeva, departe de viață și independent de aceasta. Și dacă este să dai de ea, atunci numai ca de un fenomen exterior, fără legătură cu viața.

Dacă te iei după traiul omului, după treburile lui de acum, ca și din trecut, n-ai cum să afli cu niciun chip, dacă el este credincios, sau nu. Și dacă și există vreo deosebire între cei care împărtășesc în mod fățiș pravoslavia și cei care o neagă, atunci – ea nu e în avantajul primilor. Și acum, ca și pe vremuri, recunoașterea și mărturisirea fățișă a pravoslaviei o întâlneai, în majoritatea cazurilor, la oameni obtuzi, nemiloși, imorali și considerându-se pe sine foarte importanți. În schimb, inteligența, cinstea, sinceritatea, bunăvoința și moralitatea le întâlneai, în majoritatea cazurilor, la oameni ce se recunoșteau a fi necredincioși.

În școli se învață catehismul, și elevii sunt trimiși la biserică; de la funcționari se cer adevăruri privind prezența lor la împărtășanie. În schimb, omul din mediul nostru, care nu mai învață și care nu se află în serviciu de stat, și acum, și cu atât mai mult în vechime, putea să trăiască zeci de ani fără să-și amintească vreodată că trăiește printre creștini și că se consideră el însuși ca împărtășind credința creștină pravoslavnică.

Așa că, și în prezent, ca și înainte, religia acceptată pe încredere și susținută de o presiune din exterior se topește puțin câte puțin, sub influența cunoștințelor și a experienței de viață opuse religiei și, deseori, omul trăiește multă vreme imaginându-și că în el se află intactă acea învățătură a credinței care i-a fost transmisă încă din copilărie, atunci când, de fapt, nu mai există nici urmă din ea.

Mie mi-a povestit S., un om inteligent și demn de încredere, cum a încetat el să mai creadă. Pe la vârsta de douăzeci și șase de ani, o dată, în timpul unei vânători, când s-a dus la culcare peste noapte, potrivit obiceiului însușit încă din copilărie, s-a apucat să se roage. Fratele lui mai vârstnic, aflat și el la vânătoare, stătea întins în fân și se uita la el. Când S. a terminat și s-a pregătit să se culce, fratele i-a spus: „Încă te mai ții de așa ceva?” Mai mult nu și-au spus unul altuia. Iar S. a încetat, din ziua aceea, să îngenuncheze pentru rugăciune și să se mai ducă la biserică. Și iată, de treizeci

de ani, nu se mai roagă, nu se mai împărtășește și nu mai merge la biserică. Și nu pentru că aflase convingerile fratelui său, însușindu-și-le, nu pentru că hotărâse ceva în sufletul său, ci numai pentru că acea vorbă rostită de fratele lui a fost ca un bobârnac într-un perete gata să se prăbușească sub presiunea propriei sale greutate; vorba aceasta a fost un indiciu al faptului că acolo unde el credea că e vorba de credință era de mult un gol și pentru că vorbele pe care el le rostea, și crucile, și mătâniile, pe care le făcea în timpul rugăciunii, erau niște gesturi lipsite de sens. Conștientizând nonsensul lor, n-a mai putut să le continue.

Așa s-a întâmplat și se întâmplă, cred eu, cu marea majoritate a oamenilor. Mă refer la oamenii cu o educație ca a noastră, la oamenii sinceri cu ei înșiși, și nu la cei care fac chiar din obiectul credinței un mijloc de îndeplinire a unor țeluri vremelnice. (Acest gen de oameni sunt cei mai radicali necredincioși, întrucât dacă, pentru ei, credința nu e decât un mijloc oarecare de a atinge scopuri domestice, atunci aceasta nu mai e credință.) Oamenii cu o educație ca a noastră se află în situația în care lumina cunoașterii și a vieții a distrus acea construcție artificială, iar ei fie au observat lucrul acesta și au eliberat terenul, fie încă nu l-au observat.

Învățătura credinței transmisă mie din copilărie a încetat să mai existe în mine la fel ca și în alții, cu singura deosebire că, întrucât eu am început de timpuriu

să citesc mult și să meditez, renunțarea mea la religie a devenit foarte devreme una conștientă. Încă de la șaisprezece ani am încetat să îngenunchez pentru rugăciune și am încetat, din proprie inițiativă, să mă duc la biserică și să postesc. Am încetat să cred în ceea ce mi se transmisese din copilărie, dar în ceva anume am crezut. În ce anume credeam, n-aș fi putut, cu niciun chip, să spun. Credeam și în Dumnezeu sau, mai degrabă, nu-l negam pe Dumnezeu, dar în care Dumnezeu anume – nu eram în stare să spun; nici pe Hristos nu-l negam și nici învățătura lui – nu, dar în ce consta învățătura aceasta tot n-aș fi putut explica.

Acum, reamintindu-mi vremea aceea, văd limpede că credința mea consta în ceva ce, în afara instinctelor animalice, îmi impulsiona viața; în acea vreme singura mea credință autentică era în desăvârșire. În ce consta însă această desăvârșire și care era scopul ei, tot nu puteam spune. Mă străduiam să mă desăvârșesc intelectual – învățam orice puteam și spre orice mă îmboldea viața; mă străduiam să-mi desăvârșesc voința, alcătuindu-mi reguli pe care mă sileam să le respect; mă desăvârșeam fizicește prin tot soiul de exerciții care să-mi stimuleze forța și agilitatea, și prin diferite privațiuni care să-mi dezvolte rezistența și răbdarea. Și pe toate acestea eu le consideram a fi desăvârșire. Se înțelege, temelia a tot și toate era desăvârșirea morală, dar ea a fost curând înlocuită prin

desăvârșirea în general, cu alte cuvinte, prin dorința de a fi mai bun nu față de mine sau față de Dumnezeu, ci prin dorința de a fi mai bun față de ceilalți oameni. Și, foarte curând, această dorință de a fi mai bun față de oameni s-a transformat în dorința de a fi mai puternic decât ceilalți oameni, adică mai măreț, mai important, mai bogat decât ceilalți.

II

Cândva am să povestesc istoria vieții mele – și
Cînduioșătoare, și plină de învățăminte – din
acești zece ani ai tinereții mele. Cred că mulți și mulți
au trecut prin aceleași lucruri. Îmi doream din tot
sufletul să fiu bun; dar eram tânăr, aveam pasiuni, iar
în căutarea binelui eram cu desăvârșire singur. De fie-
care dată când încercam să-mi exprim cele mai intime
dorințe, faptul că vreau să fiu bun din punct de vedere
moral, eram întâmpinat cu dispreț și bătaie de joc. Și,
imediat ce mă lăsam în voia patimilor dezgustătoare,
eram lăudat și încurajat; orgoliul, setea de putere,
cupiditatea, senzualitatea, îngâmfarea, mânia, răzbu-
narea – toate acestea erau prețuite. Supunându-mă
acestor patimi, deveneam asemănător unuia mare și
aveam sentimentul că de mine sunt mulțumiți. Buna
mea mătușă, o ființă dintre cele mai pure, la care locu-
iam, îmi spunea tot timpul că nu-și dorește altceva

pentru mine decât să am o legătură cu o femeie măritată. „*Rien ne forme un jeune homme comme une liaison avec unne femme comme il faut*”²; și-mi mai dorea încă o fericire – aceea de a fi aghiotant, cel mai bine, chiar pe lângă Domnitor; și cea mai mare fericire – aceea de a mă însura cu o fată foarte bogată și, ca urmare a acestei căsătorii, să am cât mai mulți iobagi.

Nu-mi pot aminti anii aceștia fără spaimă, oroare și durere în inimă. Am omorât oameni în război³, am provocat la duel⁴, ca săucid, am pierdut la cărți, am mâncat truda mujicilor, i-am pedepsit, m-am desfrânat, am înșelat. Minciună, hoție, dezmaț de toate soiurile, beție, violență, omor... N-a fost fărădelege pe care eu să n-o fi comis și, pentru toate astea, eram lăudat, iar cei de o vârstă cu mine mă considerau și mă consideră un om relativ moral.

Așa am trăit zece ani.

Pe timpul acela am început să scriu, din vanitate, din lăcomie de bani, din trufie. În scrierile mele, făceam același lucru ca și în viață. Pentru a dobândi

² „Nimic nu formează mai bine un bărbat tânăr decât o legătură cu o femeie cumsecade” (în franceză, în original).

³ Referire la luptele împotriva muntenilor din Caucaz și din Războiul Crimeii, la care a luat parte și tânărul Tolstói, în anii 1853-1854, respectiv în 1855.

⁴ Tolstói a făcut lucrul acesta de două ori: în anul 1856 l-a provocat la duel pe redactorul revistei *Sovremennik* („Contemporanul”) Mihail Nikolaievici Longhinov, iar în anul 1861 – pe scriitorul Ivan Sergheievici Turgheniev. Ambele dueluri n-au avut însă loc, întrucât prietenii i-au împăcat pe adversari.

faimă și bani, pentru care scriam, trebuia să ascund ce era bine și frumos, și să înfățișez păcătoșenia. Asta și făceam. De câte ori, cu șiretenie, n-am ascuns eu, în scrierile mele, sub aspectul indiferenței sau chiar al unei ușoare ironii, acele năzuințe spre bine care constituiau, de fapt, sensul vieții mele! Și izbuteam: eram lăudat.

La douăzeci și șase de ani⁵ m-am întors din război, la Petersburg, și am intrat în legătură cu scriitorii. M-au primit ca pe unul de-al lor, m-au flatat. Și nici n-am apucat bine să mă uit primprejur, că viziunea de castă scriitoricească despre viață, împărtășită de oamenii cu care mă împrietenisem, a și pus stăpânire pe mine și a teșit cu totul fostele mele încercări de a deveni mai bun. Această viziune punea la temelia vieții mele desfrânate o teorie care s-o justifice.

Concepția despre viață a acestor oameni, camarazii mei întru scris, consta în aceea că, în general, viața înaintea dezvoltându-se și că, în cadrul acestei dezvoltări, principala contribuție o aducem noi, oamenii ideilor, iar, dintre oamenii ideilor, cea mai importantă influență o exercităm noi – artiștii, poeții. Menirea noastră – să-i învățăm pe oameni. Iar, pentru ca să nu apară fireasca întrebare pusă mie însumi: ce știu eu și ce am eu de învățat – în respectiva teorie se explica

⁵ Tolstoi s-a întors din Crimeea, instalându-se la Petersburg, în noiembrie 1855. Avea, așadar, 27 de ani.